

Program preventivních kroků k udržení dobrého zdravotního stavu dojníc v okoloporodním období

Program of preventive interventions for good health status maintenance of dairy cows in periparturient period

Soňa Šlosárková, Miloslav Skřivánek, Petr Fleischer

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

Summary

Fresh cow treatment during periparturient period determines good health, fertility and milk performance in the whole lactation. The program of preventive interventions in periparturient period is most efficient management tool aiming good health of dairy cows. It includes body temperature measurement, food intake checking, monitoring of udder and reproductive tract, level of ketotic substances in urine, milk yield, additive supplements, drenching etc.

Období 3 týdnů před porodem a 3 týdnů po porodu (p.p.), takzvané okoloporodní (tranzitní) období, je klíčovým v životním cyklu dojnice. V těchto 6 týdnech se rozhoduje o udržení dobrého zdraví a o celé užítkovosti a reprodukci. Okoloporodní období tak rozhoduje o rentabilitě celého chovu. V tranzitním období se často vyskytují porodní parézy, zadržení lůžka, poruchy involuce dělohy, bachorové acidózy, ketózy, dislokace slezu, laminitidy a mastitidy a nezřídka jde o celý vzájemně provázaný komplex zdravotních poruch, kdy vznik jedné napomáhá rozvoji další - nově označovaný jako syndrom peripartální krize dojníc.

Častý výskyt uvedených zdravotních problémů v tranzitním období je dán především tím, že:

1. v období závěrečné fáze březosti probíhá v organismu dojníc řada fyziologických změn, které se mimo jiné manifestují přirozeným poklesem příjmu krmiva.
2. v období rozdoje a stoupající laktace rostou prudce nutriční požadavky krav a jsou nad úroveň příjmu živin z krmné dávky (KD), při potížích i nad kompenzačními možnostmi.
3. dojnice často nejsou na vysokou metabolickou zátěž dostatečně připraveny, především pro nedostatečnou péči v závěru laktace, v suchostojném období a při přípravě na porod.

Hlavní fyziologické změny v okoloporodním - peripartálním období

- 1) Příjem KD, motorika bachoru i intenzita přežvykování se snižuje o 25 % u mladých a až o 50 % u starších krav během 14 dní před porodem, přičemž největší pokles se děje v dny okolo porodu. Snížený příjem přetrvává zhruba stejně dlouho i

po porodu. Důsledkem je omezená náplň bachoru a významné snížení přísunu živin v době zvýšené potřeby.

- 2) Na počátku laktace je u dojnic vyšší potřeba energie než je její příjem. Nachází se tak v negativní energetické bilanci, při níž dochází k mobilizaci energetických rezerv – tuků. Důsledkem nadměrné lipomobilizace, při příliš dobré tělní kondici a/nebo při nízkém celkovém příjmu sušiny, bývá ztučnění jater, rozvoj ketózy a dalších onemocnění.
- 3) Před porodem se v organismu dojnice zvyšují hladiny některých hormonů, zejména glukokortikoidů a estrogenů. Tyto látky významně tlumí reakce imunitního systému a mohou tak nepřímo napomoci vzniku infekčních onemocnění, např. mastitid.
- 4) Už před porodem a při nástupu tvorby mléka klesá hladina vápníku v krevní plazmě. Ten je ale nepostradatelný pro správnou funkci svaloviny, i hladké, např. dělohy, strukového kanálku, trávicího traktu apod. Subklinická příp. až klinická hypokalcémie může ústít v porodní parézy, zadržaná lůžka, dislokace slezu a zvýšený výskyt metritid a mastitid po porodu.
- 5) Zmenšením dělohy po otelení při ještě malé náplni bachoru vzniká v dutině břišní relativně velký volný prostor. Ten významně usnadňuje přesunutí - dislokaci slezu.

V poporodním období (tj. do cca 7 dní) je proto vhodné činit preventivní kroky, které usnadní poznat už začátek nemoci a které při správné terapii vedou k snadnějšímu vyléčení a k lepší užitkovosti. Urychlí se tak i odhalování problémů na úrovni stáda, tj. mohou se dříve zahájit nápravná a preventivní opatření. Zdravotní program se lépe provádí za současného vedení Protokolu otelené dojnice (zahrnujícího i tzv. klinický index dojnice), ve kterém jsou vyšetření a léčby evidovány. Pro jakýkoli program platí, že pracovníci, kteří ho provádějí, musí být vyškoleni a průběžně kontrolováni.

Program preventivních kroků k udržení zdraví dojnic v poporodním období

- vizuální kontrola otelených dojnic (jejich postoj, chuť k příjmu krmiva, oko, přežvykování, charakter trusu)
- kontrola nádoje. U čerstvě otelených se mění rychle. Zdravá mohou vykazovat ze dne na den rozdíl až 4,5 kg. Razantní pokles bývá signálem začátku patologického procesu.
- měření teploty. Neměla by se zvýšit nad 39,5°C. Další zvýšení spolehlivě signalizuje rozvoj infekčního procesu. Při zvýšení trvajícím více než 24 hodin je nutné přivolat veterinárního lékaře k dalšímu vyšetření a ošetření.
- denně kontrola mléčné žlázy palpací a rychlým stájovým vyšetřením mléka NK testem.

- kontrola pohlavního aparátu, hlavně zaznamenat odchod lůžka a sledovat charakter a zápach výtoku.
- hodnotit náplň bacheru (kontrola příjmu krmiva), poslouchat intenzitu a četnost bacherových rotací a zjišťovat případné kovové tóny vznikající např. při dislokaci slezu.
- provádět odběr a orientační screeningové vyšetření moče (mléka) na obsah ketolátek signalizující poruchy energetického metabolismu.
- provádět odběry krve u 15 % otelených zvířat a sledovat u nich vybrané klinicko-biochemické ukazatele (v 1. a 5. dnu p.p., případně i v 25. dnu p.p.).
- podávat oteleným zvířatům zákvasy s cílem podpořit u nich rozvoj bacherové mikrobiální fermentace a proteosyntézy a co nejvyššího příjmu sušiny krmné dávky.
- zkrmovat specifická krmná aditiva, zejména propylenglykol a niacin, případně soli kyseliny propionové, eventuálně glycerol (prevence vzniku steatózy jater a ketózy), vitamíny (vitamín E, karoten, biotin) a mikroprvky (i pro posílení imunitního systému).
- alespoň po těžkém porodu a při zdravotních komplikacích podávat přípravky na podporu bacherové činnosti, energetického, minerálního metabolismu a imunitního systému. Tyto preparáty jsou k dispozici ve formě bolů, prášků a granulovaných doplňkových krmných směsí. Nejčastější způsob podávání je v nálevu per os (ústí) v objemu cca 1,5 litru, či drenčování, tj. nalévání či podávání velkoobjemových (15 - 25 l) nálevů jícnovou sondou.

PROTOKOL OTELENÉ DOJNICE (záznam o individuálním klinickém vyšetření)
(KLINICKÝ INDEX DOJNICE – udělují se trestné body, jež se sčítají)

ČÍSLO DOJNICE ZVÍŘETE: **DATUM:**

BCS: odpovídající (0 bodů) odchylka $\leq 0,25$ (1) odchylka $> 0,25$ bodu BCS (3)

Chování: živě reagující (0) skleslé (1) ulehnutí (3)

Teplota: $\leq 39,5$ °C (0) 39,6 – 40,2 °C (2) $\geq 40,3$ °C (3)

Náplň bachoru: fyziologická (0) snižená (1) zvíře nežere (3)

Přežvykování: fyziologické (0) snižené (1) chybí (3)

Bachor. činnost: intenzivní (0) výrazně oslabená (2) zástava (3)

Konzist. trusu: odpovídající (0) odchylka ≤ 1 bod (1) odchylka > 1 bod (2)

Ketolátky v moči: negativní + až +++ (1) ++++ (2)

pH moči: $\geq 8,0$ (0) 7,0 – 8,0 (1) $\leq 7,0$ (2)

Potácivý pohyb (susp. hypokalcémie): nezjištěn (0) mírný (1) výrazný (3)

Patol. výtok z pohl. traktu: nezjištěn (0) mírný (1) výrazný (3)

Mléčná žláza: beze změn (0) mírný akutní zánět (3) poporodní edém (2) těžký akutní zánět (7)

Paznehty: beze změn (0) tylom (1) laminitis (3) dermatitis (3) nekrobacilóza (7)

Auskultace kovových břišních tónů: nezjištěny (0) zjištěna LDS (5) zjištěna PDS (7)

0 - 3 bodů = zdravé zvíře

4 - 10 bodů = lehké poškození s mírným dopadem na produkci mléka

11 - 15 bodů = středně těžké onemocnění se zřetelným dopadem na produkci mléka

≥ 16 bodů = těžké onemocnění s velmi výrazným dopadem na produkci mléka

Hodnocení/celkem trestných bodů (Klinický index dojnice):

bodů